

A második volt az első

219 Ötven éve létesült először kerületi könyvtár a fővárosban

1913 december végén nyílt meg a Fővárosi Könyvtár 2. számú, Deák Ferenc fiókkönyvtára az Almási téren. Két nappal a hivatalos megnyitó után az első fővárosi kerületi könyvtár kaput nyitott az olvasók előtt. A kis épületbe betódultak a könyvéhes emberek: a korabeli sajtó hamarosan arról panaszkodott, milyen kicsi is az épület. Jöttek a kerületből és más kerületekből; az első hónap alatt annyi könyvet kölcsönöztek itt, mint az Akadémiai Könyvtárban egy év alatt.

Az Almási téri könyvtár most a Rottenbiller utcában van. Az épület előregedett: egy ktsz lakja. Az új, tágas, korszerű 2. fiókkönyvtárban ugyancsak nagy a zsúfoltság, a pultok és polcok előtt hosszú sorok állnak. A könyvállomány igen meggyarapodott; az ötven év előtti háromezeröttszáz helyett most 42 ezer kötet áll a polcokon (pontosanabban szólva havonta ennek fele az olvasók kezében forog...) s az első héten beiratkozott 250 olvasó helyett ma már öteznél több felnőtt és majdnem kétezer gyermek olvasót tartanak nyilván.

A legrégebb

és a legöregebb olvasó

Az évforduló napjaiban az egyik este kis időre megállt a könyvtári munka. Az olvasóteremből eltűntek az asztalok, az olvasókból egy estére nézők és hallgatók lettek. A Szabó Ervin Könyvtár otthonos ünnepséget rendezett a jubileum alkalmából. Százhuszán jöttek el a régi és az új olvasók közül; az úttörők virággal köszöntötték a könyvtár legrégebb olvasóját, Justus Pált, aki 1913 óta a 2. fiókkönyvtár tagja. Autó ment a legöregebb olvasóért, Kőszegi István kilencvenöt esztendő, gyémántdiplomás pedagógusért. De a bácsi néhány napig most az ágyneműnyomja, nem jöhetett verset küldött maga helyett, azt olvasták fel az ünneplőknek. Aztán jutalmakat adtak át, felnőtteknek és gyermekeknek, akik a fiókkönyvtár jubileumi pályázatára megírták, miben segíti őket a könyv, a könyvtár. Verseket szavalt Mike Lilla és Horváth Ferenc. A fővárosi tanács és a kerületi tanács üdvözlését jelenlevő képviselőik adták át. A Művelődésügyi Minisztérium nevében senki sem vett részt az ünnepségen.

Pedig ez a könyvtár nemcsak mai munkája, de érdekes története miatt is figyelmet érdemel. Az ünnepségen a Szabó Ervin Könyvtár igazgatója, Révész Ferenc emlékeztetett a múltra; illő, hogy mi is szemügyre vegyük.

Szabó Ervin küzdött érte

Könyvtár létezett, működött a fővárosban 1913 előtt is. Maga a Fővárosi Könyvtár 1904-ben létesült, de hat-hét év alatt korszerűtlenné vált. 1912-ben a könyvtár működése megbénult, annyira zsúfoltá vált minden zuga. S elégtelen volt már akkor az ideiglenes megoldás, egy tágasabb iskolaépületbe való átköltözés is. Elégtelen és korszerűtlen azért, mert akkor már odázhatatlan volt a könyvtár decentralizálása, a kerületi fiókok létrehozása. Szabó Ervin, a Fővárosi Könyvtár akkori igazgatója minden erejével és kiváló munkatársakkal küzdött azért, hogy korszerű nyilvános kerületi könyvtárak létesüljenek. Meg is bízták a szervezéssel Madzar József főkönyvtárost, elkészült a könyvek mintajegyzéke is, a katalógus, megtervezték és nyomtatatták a könyvtári munkához szükséges nyomtatványokat.

A Deák Ferenc szabadkőműves páholy — amelynek tagja volt többek között Benedek Marcell is — fennállásának huszonöt éves jubileumán húszezer koronát adott a fővárosnak egy kerületi közművelődési könyvtár létesítésére, később pedig évenként kétezer koronával járult hozzá a fenntartásához. Kétévi

huzavona után megépült az Almási téri kis ház, amelynek falán márványtábla örökítette meg az alapítók áldozatkészségét. E tábla miatt 1920-ban feljelentették a könyvtárt, mint »szabadkőműves intézményt« (három hónapra be is zárták a fiókot és könyvállományát megrostálták), de a tábla maradt. De 1925-ben a Világ hasábjain ismét megtámadták a könyvtárt a tábla miatt, amely aztán el is tűnt az Almási téri ház faláról. Mágis sem került elő, ha az évforduló most nem emlékeztet rá, ugyan ki tudott volna arról, hogy a ktsz-házikóban állt egykor a főváros első kerületi közkönyvtára?

Az alapítvány nemcsak az első nyilvános kiskönyvtár megnyitását tette lehetővé, hanem szárnyakat adott a további lelkes terveknek is. Reprerentatív mintakönyvtárat terveztek, ez kapta volna az 1. számot (így lett a 2. fiók az első), azt akarták, hogy rövidesen minden kerületben működjön fiókkönyvtár. Az első világháborúig létre is jött még három, igaz, hogy ebből egyet megint csak a Deák Ferenc szabadkőműves páholy alapított. Aztán a háború alatt semmi. A Tanácsköztársaság száz napjában viszont felállította a Corvin téri és az angyalföldi fiókkönyvtárat. Aztán másfél évtizedig lassacskán létesült még egy-egy, 1934-ben végre is tizenegy fiók működött. De az Almási téri közben tönkrement.

Ingyenes olvasóterem

a népnek

Nem akkor támadták azonban először, amikor szinte lehetetlenné vált a működése, nem is akkor védtek meg először. Már a megnyitáskor felhangzottak ünneprontó hangok. A Pesti Hírlap az Almási tér levegőjét féltette a kis háztól. »A bódészerű épületke sehogy sem illik a nagy Deák emlékéhez« — írták abban a tévhíttben, hogy Deák Ferenc könyvtárát helyezik el az épülő házban. De a Pesti Napló méltatta, hogy megnyílik az első »Ingyenes olvasóterem a népnek«, mert az új könyvtár olvasótermében bárki díjtalanul és biztosíték letétele nélkül olvashatott. Jöttek is a gyerekek és a munkások sorban, a szó szoros értelmében

szorban, mert már a megnyitáskor hosszú sor kígyózott az ajtó előtt s aztán is sokan várták sorban, hogy megürüljön egy-egy olvasótermi hely. Az Esti Újság gúnyolódott is: »Azért van a Deák Ferenc könyvtárnak sok olvasója, mert nagy a munkanélküliség és csak ők érnek rá olvasni«. (!) A hét viszont Könyvtár a pesti sétaterem címmel emlékezik meg arról, hogy az olvasók között tanár, egyetemista és házmesterlány egyként akad, hogy Darwint és szakácskönyvet, a szabadságharc történetét és Oscar Wilde regényét keresnek. »Fiúk, lányok megszelídülnek itt, a kultúra megszelídített egy városrészt. A ház a tér sarkán a komolyságot képviseli, a szépséget, a művészetet, a poézist« — írta befejezésül A hét.

Fejlődés és feladat

1939-ben elhatározták az Almási téri épület lebontását. A könyvtár az Erzsébet körútra költözött, majd a felszabaduláskor a Miksa utcába. 1947-ben a Csengeri utca látta vendégül a 2. fiókkönyvtárat, az ötvenes évek elején költözött végre az Almási téri könyvtár a Rottenbiller utcába. Szép, tágas, korszerű helyiség ez, jövőre még bővíti is. Szabadpolcos rendszerrel működik, önálló gyermekrészlege a fiókkönyvtárral együtt működő gyermekkönyvtárak között a legjobb. Létrehozták az olvasók tanácsát, amelynek Benedek Marcell is tagja.

A fejlődés tehát tiszteletre méltó; s hozzátehetjük, hogy százharom kerületi, fiók- és önálló gyermekkönyvtár működik ma a fővárosban; a száznegyedikkel, a központi Szabó Ervin Könyvtárral együtt egymillió-hétszáz ezer könyvük van és százhatvan ezer állandó olvasójuk évente hatmillió-kötetet kölcsönöz.

A fejlődés tehát tiszteletre méltó; mégis jó lenne, ha az évforduló alkalmából elhatároznánk, hogy az Almási téren kis könyvtár létesüljön ismét (a sétaterem mindig akadna olvasó), vagy akár afféle cukrászdával kombinált kis kölcsönkönyvtár, a tisztelet kedvéért.

S az emléktábláról se feledkezzünk meg.

Zay László